

O NOUĂ PLATFORMĂ STRATEGICĂ PENTRU COMUNITATEA ȘTIINȚIFICĂ DIN REPUBLICA MOLDOVA

*Membbru corespondent al AȘM
Ion GUCEAC*

A NEW STRATEGIC PLATFORM FOR THE SCIENTIFIC COMMUNITY OF MOLDOVA

In this article is analyzed the current state of science and innovation field, there are treated and faced the main problems, also are proposed the ways to improve the existing situation. As a solution to this deadlock is proposed to develop a research strategy in the innovation and research field. In this aim it's necessary to develop and implement this strategy to create a favorable environment for science and innovation activities, therefore, it will provide the necessary conditions for achieving innovative products in the real sector – that are the key priorities for establishing an authentic knowledge and economic based society in the Republic of Moldova.

Știința are un impact direct și semnificativ asupra progresului social. Ipoteza respectivă este valabilă și pentru Republica Moldova, unde în ultimul timp această problemă a devenit un subiect de discuții aprinse nu numai în mediul savanților, ci și în dezbaterile parlamentare, în ședințele guvernului, în mass-media, în discursurile unor experți naționali și internaționali etc.

Puțini însă, din cei care își exprimă părerea despre știința autohtonă, cunosc în detalii mediul în care activează cercetătorii, rezultatele activității acestora sau problemele cotidiene cu care se confruntă ei. Cu toate că în ultimul timp Academia de Științe a Moldovei a întreprins eforturi demne de apreciat pentru revigorarea științei și inovării, se impune instituirea și extinderea unei infrastructuri dezvoltate, comune pentru întreg segmentul național de cercetare și învățământ integrat în rețelele transeuropene pentru sfera de cercetare și educație. Acest obiectiv este condiționat de necesitatea dezvoltării bazei tehnico-materiale a cercetării în condițiile în care ponderea echipamentului nou constituie 38 la sută, înregistrându-se o scădere a numărului de cercetători, fapt însoțit de creșterea simultană a mediei de vârstă a acestora.

Aplicarea nesemnificativă a inovațiilor în eco-

nomia Republicii Moldova, fapt generat de cooperarea redusă între domeniul științei și cel al afacerilor, reclamă constituirea unui mediu economic favorabil pentru inovații, cu un capital uman creativ și educat, capabil de a explora, de a acționa într-un mediu deschis și atractiv cercetării în vederea dezvoltării unor companii cu un grad sporit de flexibilitate, cu standarde tehnologice înalte, apte să pătrundă pe piețele internaționale.

În același timp, cei cărora le pasă de destinele cercetării-inovării de la noi, trebuie să țină cont și de funcționarea inadecvată a sectorului real al economiei; ponderea scăzută a industriei la formarea PIB-ului; lipsa specializării economiei naționale la nivel mondial; exportul necoordonat al forței de muncă; utilizarea ineficientă și irațională a surselor regenerabile de energie; rata redusă a natalității; migrația excesivă a populației; lipsa mecanismelor de conservare a identității patrimoniului național în condițiile globalizării etc.

Toate acestea impun racordarea cadrului normativ la noile realități, înlăturarea curenților în sistemul actual de administrare a sferei științei, capabil să asigure un proces de cercetare bazat pe excelență, integrat în circuitul internațional de cercetare și orientat spre satisfacerea necesităților crescânde ale societății și economiei naționale.

Una dintre modalitățile de ameliorare a situației existente este elaborarea unui concept de politici publice ce ar crea posibilități de identificare a soluțiilor optime pentru starea în care a ajuns sfera cercetare-inovare. Un astfel de document este *Strategia de dezvoltare a cercetării-inovării 2020: Moldova Cunoașterii*. Aceasta vine să aducă soluții pentru rezolvarea problemelor identificate, contribuind semnificativ la dezvoltarea socială, economică și culturală a Republicii Moldova.

Procesul de elaborare a respectivului document de politici are în calitate de platformă un exercițiu amplu de Foresight FOR MOLDOVA, realizat în perioada 2011-2012, în cadrul căruia au participat experți naționali și internaționali și care a avut drept scop elaborarea viziunii de dezvoltare a sistemului de cercetare-inovare până în anul 2020. Viziunea elaborată în cadrul exercițiului de Foresight a fost supusă dezbaterilor publice în cadrul a 7 workshop-uri, la care au participat circa 400 de persoane. Pentru elaborarea strategiei, în perioada 2010-2011 a fost realizată, în cadrul proiectului INCONET EECA, și o amplă analiză a stării sistemului cercetare-inovare din Republica Moldova de către o echipă de experți străini.

În același timp, au fost luate în considerație

recomandările Curții de Conturi din raportul auditului de performanță (2011). „Pentru ca beneficiile scontate să fie realizate, se arată în acest document, sunt necesare îmbunătățiri în politicile și procedurile Academiei de Științe a Moldovei de alocare și monitorizare a fondurilor destinate cercetărilor științifice.” La fel, o analiză pertinentă a oferit raportul Centrului Analitic Independent Expert-Grup „Sectorul de cercetare, dezvoltare și inovare din Moldova: este oare necesară o reformă?” (2011). Procesul de elaborare a Strategiei s-a aflat în strânsă legătură cu documente naționale de politici, precum MOLDOVA 2020 – Strategia Națională de dezvoltare: 7 soluții pentru creșterea economică și reducerea sărăciei, Programul de activitate a Guvernului și strategiile sectoriale.

Elaborarea și realizarea strategiei urmărește dezvoltarea unui mediu favorabil pentru activitatea științei și inovării, crearea condițiilor necesare pentru realizarea produselor inovatoare în sectorul real al economiei – elemente cheie pentru instituirea în Republica Moldova a unei veritabile societăți și economii bazate pe cunoaștere. Drept punct de pornire au servit documentele naționale de politici: Strategia Națională de Dezvoltare „Moldova 2020” și Planul de acțiuni al Guvernului pentru anii 2012-2015¹, care au stabilit direcțiile generale de dezvoltare a țării; Strategia „Europa 2020” și actul pentru dezvoltarea sectorului cercetare-inovare „Orizonturi 2020”.

Strategia conturează o serie de tendințe specifice la nivel global pentru diferite domenii de cercetare și inovare, definite de problemele care stau în fața umanității. Printre acestea se numără: sănătatea, schimbările demografice și bunăstarea, securitatea alimentară, agricultura durabilă, cercetarea marină și bioeconomică, sursele de energie sigure, ecologice și eficiente, mijloacele de transport inteligente, ecologice și integrate, combaterea schimbărilor climatice, utilizarea eficientă a resurselor și materiei prime, societățile favorabile incluziunii, inovatoare și durabile.

Printre obiectivele strategice ale Republicii Moldova în procesul de integrare în spațiul european de cercetare pentru perioada 2012-2020 putem enumera: integrarea comunității științifice din Republica Moldova în rețelele europene ale oamenilor de știință, ale mediului de afaceri și ale factorilor de decizie ce stabilesc obiectivele și prioritățile europene în domeniul cercetării și inovării; încurajarea

și asistarea cercetătorilor din Republica Moldova în vederea participării acestora pe picior de egalitate la toate programele cadru ale Uniunii Europene în sfera cercetare-inovare; beneficierea de potențialul și excelența științifică europeană pentru soluționarea problemelor interne ale Republicii Moldova; atragerea investițiilor europene în activitățile de cercetare științifică și inovare, la fel și în procesul de implementare a produselor și serviciilor inovatoare autohtone; promovarea și protecția în străinătate a rezultatelor activităților intelectuale autohtone; facilitarea mobilității științifice și a accesului la infrastructura de cercetare europeană; cooptarea diasporei științifice a Republicii Moldova la procesele de cercetare-inovare din Republica Moldova; consolidarea relațiilor tradiționale cu partenerii din spațiul CSI și valorificarea parteneriatelor existente în scopul elaborării propunerilor de proiect pentru depunerea la concursurile de proiecte europene de cercetare.

Viziunea strategiei constă în elaborarea unui sistem capabil să creeze cunoaștere științifică performantă în vederea creșterii competitivității economiei naționale și a gradului de bunăstare a populației. Aceasta identifică o serie de obiective generale, printre care: dezvoltarea capacităților umane, instituționale și de infrastructură; definirea și managementul priorităților de cercetare, stabilirea unei interacțiuni eficiente cu societatea; implementarea rezultatelor și diseminarea cunoștințelor; internaționalizarea cercetării, integrarea în spațiul european de cercetare și creșterea vizibilității internaționale; dezvoltarea și implementarea unui model eficient de guvernare a cercetării și inovării, orientat spre performanță și excelență.

Reforma administrării domeniului cercetării expusă în Strategie urmărește soluționarea problemelor menționate mai sus, îmbunătățirea metodelor și tehnologiilor de finanțare și orientarea lor spre stimularea performanțelor în cercetare, eficientizarea proceselor de raportare și minimizarea birocrăției din sistem, regândirea și reconstruirea sistemului de evaluare a proiectelor și rezultatelor cercetării în general, crearea condițiilor egale de participare la cercetare atât a entităților private cât și a celor publice, beneficiind de fondurile destinate în aceste scopuri.

Un important element al reformei este promovarea consecventă a principiilor autonomiei și autoadministrării sferei cercetării și inovării. Principiul autonomiei este determinat de libertatea creației și a cercetării științifice, fapt ce implică acordarea dreptului de autoadministrare a comunității, în același timp păstrându-se princi-

¹ Hotărârea Guvernului nr. 289 din 07.05.2012, cu privire la aprobarea Planului de acțiuni al Guvernului pentru anii 2012-2015, Monitorul Oficial nr.93-98/330 din 18.05.2012.

piul responsabilității față de societate în soluționarea problemelor cu care se confruntă aceasta.

Principiul autoadministrării va fi realizat la nivel instituțional, prin intermediul Adunării oamenilor de știință, care va întruni reprezentanții tuturor actorilor din cadrul sistemului. Concomitent, la nivel procedural sistemul va fi guvernat prin intermediul unor reguli clare, care vor avea la bază principiul eficienței, performanței și al deontologiei profesionale. Aplicarea consecventă a acestor principii va crea condiții benefice pentru modernizarea continuă a infrastructurilor de cercetare, stimularea performanței și excelenței în domeniul cercetării și inovării, sporirea rolului cercetătorului în instituțiile de cercetare.

Așteptările comunității științifice din țară în ceea ce privește implementarea strategiei sunt foarte mari și presupun, între altele, accelerarea dezvoltării cercetării și inovării, îmbunătățirea impactului acestei sfere pentru societate, facilitarea transformării rezultatelor cercetării în produse și servicii inovatoare, asigurarea unei noi calități a creșterii economice bazate pe cunoștințe și contribuția la ameliorarea calității vieții cetățenilor Republicii Moldova.

În viziunea autorilor proiectului, implementarea strategiei va contribui la: majorarea numărului de tineri cu vârsta cuprinsă între 20-24 de ani care au obținut nivelul secundar de învățământ superior până la cel puțin 78% (actualmente – 60%); creșterea cotei populației cu vârsta cuprinsă între 30-34 de ani care au obținut educația terțiara până la un nivel de cel puțin 32% (actualmente – cca 20%); suplimentarea substanțială a numărului de doctoranzi, în special la specialitățile ingineresti; creșterea numărului de angajați antrenați în procesul de instruire de-a lungul vieții până la cel puțin 15 din 100 de angajați; creșterea substanțială a numărului de publicații științifice cu cel puțin un coautor din firme; creșterea numărului de doctoranzi din afara țării, dar și al celor care își fac doctoratul în afara țării; majorarea numărului de cercetători din străinătate atrași pentru a dezvolta activități de cercetare în Republica Moldova; universitățile vor dezvolta activ parteneriate cu firmele; creșterea numărului de tineri cercetători până la cel puțin 40% din numărul total de cercetători; crearea, promovarea și stimularea activităților (condițiilor favorabile) inovative pentru mediul de afaceri; internaționalizarea cercetării, integrarea în spațiul European de cercetare și creșterea vizibilității internaționale; dezvoltarea și implementarea unui model eficient de guvernare a cercetării, orientat spre performanță și excelență.

În procesul de implementare a strategiei pot apărea și anumite riscuri, între care: desconsiderarea cercetării în calitate de prioritate națională pentru dezvoltare; menținerea unui nivel auster de finanțare a activităților din acest domeniu; neatractivitatea carierei în cercetare și exodul cadrelor; imposibilitatea desfășurării lucrărilor de cercetare științifică din cauza sistemului defectuos și contraproductiv de achiziționare a aparaturii și materialelor consumabile de laborator prin sistemul de achiziții publice; incompatibilitatea ofertei realizate de sfera cercetării cu cererea sectorului real al economiei și mediului de afaceri în acest sens.

Inițiativa elaborării proiectului strategiei aparține Academiei de Științe a Moldovei care, potrivit Codului cu privire la știință și inovare, este autoritatea responsabilă de elaborarea și promovarea unui atare document.

Ca și în alte cazuri, Academia a pornit acest proces de la ideea că strategia trebuie să însereze opiniile tuturor actorilor implicați în cercetare și inovare, astfel încât acest document să devină, în ultimă instanță, opera colectivă a tuturor celor care nu sunt indiferenți față de soarta științei și, nu în ultimul rând, a țării.

Pentru atingerea acestui obiectiv, versiunea proiectului a fost plasată pe site-ul Academiei, a fost difuzată organizațiilor din sfera științei și inovării, inclusiv universităților, Consiliului rectorilor, Agenției pentru protecția proprietății intelectuale, Cămei de Comerț și Industrie, organizațiilor obștești din sfera cercetării și inovării, experților naționali și internaționali, membrilor diasporei științifice, unor deputați, partidelor politice parlamentare și extra-parlamentare și unor personalități din sfera culturii și artei.

Drept rezultat, proiectul s-a bucurat de un deosebit interes și de o largă participare națională și internațională care s-a soldat cu înaintarea a peste 200 de propuneri și recomandări, toate fiind analizate și apreciate de Consiliul Suprem pentru Știință și Dezvoltare Tehnologică. Majoritatea celor care și-au expus opinia pe marginea acestui proiect au susținut efortul elaborării unui atare document și au apreciat înalt conținutul de fond al acestuia.

Sperăm ca această inițiativă să fie susținută și în continuare, să consolideze oamenii de știință, să le insuflă tot mai multă încredere în cercetările întreprinse, iar populația țării să beneficieze cât mai mult de rezultatele obținute în cercetare și inovare.